

ISSN 1563-0269 • Индекс 75871; 25871

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы
ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЫ-ФАРАБИ

AL-FARABI KAZAKH
NATIONAL UNIVERSITY

ХАБАРШЫ

ТАРИХ СЕРИЯСЫ

ВЕСТНИК

СЕРИЯ ИСТОРИЧЕСКАЯ

BULLETIN

HISTORY SERIES

1(80) 2016

ашылығын зерт-
ағы туралы де-
ұғымы туралы
өмірдің шешендік
шешендік өң-
тарих, логика,
де білім сала-
ретті өнер екені
лақты айрықша
ихи тұлға, дара
қасаған.
ясы, синкрет-
аралық.

renshe sheshen.
re an analytical
one. A specific
There are in his
guistics, literary
alk pedagogics.
nt of Zhirenshe
. The idea that

Жиренше ше-
ра. Дан ана-
изни и твор-
ораторского
орской реч-
т целой ряд-
ение, общ-
одная педа-
о искусства.
одержания,
историчес-

интеграция,
юсть, твор-

ЖЖ 930:82

Дәдебаев Ж., Бисенбаев П., Кәрібозов Е.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.
E-mail: erkhan_76@mail.ru

ЖИРЕНШЕ ШЕШЕН – ТАРИХИ ТҮЛҒА

Жиренше шешен – өмірде болған, тарихи тұлға. Қазақ сөз өнерінің үлгілерін жинап, жариялаған, зерттеген Ш.Ш. Уалиханов, Ы. Алтынсарин, В.В. Радлов, Г.Н. Потанин Жиренше шешеннің Өз Жәнібек хан тұсында өмір сүргені, ханның уәзірі болғаны туралы маңызды мәліметтер қалдырды. Ы. Алтынсарин, В.В. Радлов пен Г.Н. Потаниннің Жиренше шешенге байланысты ел аузынан жинап, жариялаған мәліметтерінің тарихи мәні бар. Үш автор да түркі халықтарының ауыз әдебиетіне, этнографиясы мен әдет заңына, тарихы мен географиясына қатысты дерек көздерін талмай іздеп, саралалы және өз ойлары мен пікірлерін осы дерек көздері негізінде тиянақтады.

Жиренше шешен – дара шығармашылық тұлға. Өйткені Жиреншенің шешендік өнерінде бірнеше білім салалары тоғысқан: тіл білімі; сөз өнері; әдет заңы; салт-дәстүр; тарих, логика; философия; халық педагогикасы; т.б. Жиренше шешеннің таланты – айрықша талант. Өйткені Жиренше шешеннің талантында бірнеше айрықша асыл қасиеттер бар: ақылға бай; ойы терең; қиялы ұшқыр; сөзге шебер; жүйеге жүйрік.

Шешендік өнер мұндайға дейін халық ауыз әдебиетінің жанрлық түрі ретінде қарастырылып келді, ал шешен халық ауыз әдебиетіндегі образ ретінде қабылданды. М.О. Әуезов: «Шешен, тапқыр адамның образы қазақ халық ауыз әдебиеті үлгілерінің бәрінде бар. Ал Жиренше жайындағы аңыз-өңімелерде бұл образ ең шырқау күйіне жеткен. Жиренше жайындағы аңыздың бәрінен де оның асқан тапқырлығы, шешендігі анық көрінеді. Ол өзімен қағысқан, айтқан шешен атаулының бәрін жеңеді» [1, 182-183], – делі.

Шешен, тапқыр адам және шешен, тапқыр адамның образы – бұлар екі түрлі ұғым екені рас. Шешеннің образы бар дегеніміз шешеннің өзі де бар дегеніміз. Шешен болмаса, шешеннің образы да болмақ емес. Жиренше шешеннің шығармашылық тұлғасы және Жиренше шешен туралы аңыз-өңімелер – бұлар да екі түрлі құбылыс, екі түрлі ұғым екені дау тудырмайды. Жиренше шешен туралы халық аңыз-өңімелерінен Жиренше шешеннің образы ғана емес, өмірде, тарихта болған Жиренше шешеннің өзі де көрініп тұрады. Жиренше шешен туралы халық аңыз-өңімелері және олардығы Жиренше шешен образы – өмірде, тарихта болған Жиренше шешеннің шығармашылық

116	Шалғынбаева С.Х.			
	Этнолингвистикалық зерттеулердегі деректерді оңдеу әдісі (Қалалық қазақтардың отбасы дәстүрлері бойынша).....	250		
122	Солтиева Б.Ш.			
	Үркер жұлдызының қазақ халқының тіршілігіндегі орны	254		
128	Kalshabayeva B.K., Shalekenov M.U., Shalginbaeva S.H.			
	Crop farming and its peculiarities	260		
134	Тупикова Б.Ә., Ишимова Ә.Т.			
	Тәуелсіз Қазақстандағы этносаралық және конфессияаралық қатынастардың негізгі ерекшеліктері.	266		
140	Meirmanova G.A.			
	Basic principles of the Kazakh etiquette and its transformation.....	272		
146	Райымбекова М.Т.			
	Қазақстандағы қырғыздардың этномәдени бірлестігі жайлы.	276		
152				
162		6-бөлім	Раздел 6	
		Түркі халықтарының тарихы	История тюркских народов	
168	Омурова Ж.К.			
	Партия национального возрождения «Асаба» – история возникновения и политическая деятельность	284		
	Kozgambayeva G.B., Beisegulova A.K.			
	Kazakhs of Mongolia and the birthplace	288		
174				
		7-бөлім	Раздел 7	
		Тарихи тұлғалар	Исторические личности	
180	Дәдебаев Ж., Бисенбаев П., Қарібозов Е.			
	Жиренше шешен – тарихи тұлға	294		
186	Сыдықов Е.Б., Саябаев Д.Қ.			
	Әл-Фараби мемлекет және билеушілер жайында.....	300		
194	Турсарова Г.М.			
	Ахмет Байтұрсынның қазақ халқының азаттығы үшін күресі (1916 ж.)	304		
204	Dautbekova M.K.			
	Kazakh batyrs and their role in society.....	312		
	Саябаев Д.Қ.			
	Жүсіп Баласағұнның мемлекет туралы тарихи ойлары.	320		
212				
		8-бөлім	Раздел 8	
		Мұражай ісі	Музейное дело	
220	Мүліманбаева Ф.Н., Розиев А.			
	Музейные материалы как источник исторических знаний.....	326		
226				
		9-бөлім	Раздел 9	
		Магистрлік жұмыстар	Исследования магистрантов	
232	Утебаева С.Ж.			
	Батырлар жырының деректік ерекшелігі және тарихи шынайылық мәселесі.....	332		
238	Есембердиева Г.			
	Алтын орда мемлекетінің хан мәртебесі, билік және басқару құрылымы.....	336		
244	Сисенбаева А.А.			
	Дәстүрлі қазақ қоғамындағы билік ұғымының рухани құндылықтары	342		
	ISS N 1563-0269	KazNU Bulletin. History series. №1 (80), 2016		461